شانۆیی هاملێت-ی کامەران ڕەئوف.. کاوە جەلال

ڕێبەری

“هاملێت” وەک تێما هەمیشە هەنووکەییە، واتا ب□ □ ه□موو سەردەمێک دەگونجێت و ل□ □ ه□موو کولتوورێکدا دەرفەتی داڕشتنەوەی نوێی دەڕەخسێنێت.
لێ هەوڵی نزیککەوتنەوە لە فێنۆمێنە ئەدەبی یان هونەرییەکان هەمیشە کورتهێن دەبێت گەر بەگوێرەی شابلۆنی تەواوکراو لێیان نزیکبکەوینەوە. ئاخر مرۆ لە هەوڵی بەو چەشنەدا ڕەچاوی ئەو داواکارییە ناخەکی-ئێستێتیکییا نە ناکات کە خودی فێنۆمێنی نیگاکردوو-نیگاکراو زیتی کردوونەتەوە. هاوکات ئەوەش ئاشکرایە کە هەر ژانرێکی هونەری مۆرکی تایبەتی هەیە کە داوای نیگاکردنەوەی تایبەت بە خۆی دەکات و دەبێت بە ڕێنومای هەر خەریکبوونێک پێوەی.
لەم پەیوەندییەدا ت□دا گومانی تێدا نییە کە دراما وەک داڕشتنی کردارنوێنی ئالۆزترە لە هۆزان یان چیرۆک، ئەوجا مەسەلەکە پەیوەند بە دراما یەکەوە کە دەشێت کەرەسەکەی لە لایەن دراما یەکی دیکەی سەردەمێکی دیاریکراوی کولتوورێکی دیکەوە وروژێنرا بێت، ئالۆزترە و داوای پێوەخەریکبوونی توێژەری یان ڕەخنەیی تایبەت ب□ □ خ□ی د□کات.

[ب□ □ خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێر□ بکەن..]

[KawaJalal_HamletDownload]

کورتەیەک دەرباری □ م□ژووی فەلسەفە نووسینی.. ئاراس سەعید

★١(فەلسەفە لەبەر ئەو□ سری هەڵدا، چونکە مر□ق ن□یدەتوانی بیر لەگەردوون نەکا تەوە)

ئەستۆ: میتافیزیک

فەلسەفە (philosophy) زاراوەیەکی لێکدراوی یۆنانییە، لەدوو بەش پێکهاتووە[(فیلۆ)ر (phili)] بەواتای خۆشەویشتی و [(سۆفیا)(sophia)] بەواتای دانایی دێت. هەردوو زاراوەکە بەواتای خۆشەویستی بۆ دانایی دێت.
٢★ یەکەمین کەس ئەم زاراوەیەی بەکارهێناوە (فیساگۆرس) بووە، ئەمەش لەکاتێکدا لێ دەپرسن تۆ کەسێکی دانایت دەڵێت نەخێر من کەسێکی دانا دۆستم. ★فیلوسوف★
هەرچەندە فەلسەفە بابەتێکی فرەڕەهەندە و ناتوانرێت پێناسەیەکی گشتی بۆ بکرێت، بەڵام لە دیدی منەوە(فەلسەفە لە گشتایەتی خۆیدا هونەری پرسیارکردن و تاقیکردنەوەی شتەکانە، لە ڕێگەی ڕامان و بیرکردنەوەوە بۆ گەیشتن و دۆزینەوەی فاکتە شاراوەکان). وەکو سوکرات دەڵێت:" ژیانێک تاقی نەکرابێتەوە واتایی ژیانی نییە". واتا ئەو ژیانە ساختەیەی کە لەسەر بونیادی ترادسیۆن و زانیارییە ساختەکان بونیادنراوە پێویستە تاقیبکرێتەوە لە ڕێگەی نەشتەری ڕەخنەوە شیبکرێتەوە.

٣★ (جۆن دیڤد) بەمجۆرە پێناسەی فەلسەفە دەکات:
" کۆشەشێکە مرۆق بەڕوونکردنەوەی ئامانجە بنەڕەتییەکانی لەژیاندا ئەنجامی دەدات ".

مەحاڵە بەبێ تێگەشتن لەچەمکی (لۆگۆس و میتۆس لە خودی بابەتەکە تێبگەین.
چییەتی چەمکی (لۆگۆس و میتۆس) :
ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ نێو دونیایی فیکر و فەلسەفە، لە ئەنجامی کارلێکی ئەم دووچەمکەدا، داهێنانی فەلسەفی گەورە و فەرهەنگی درەوشاوە بەرهەمهاتووە.
★لۆگۆس زاراوەیەکی یۆنانییە، بەواتایی، هزر یان ئاوەز دێت، لەزمانی عەرەبیدا بەوشەی (نطق) نوێکراوەتەوە. (د.ڕەهبەری محمود زادە) سەبارەت بە وشەی لۆگۆس دەڵێت؛ " لۆگۆس لەهەندێ وشە دەبێتەوە لەزمانی ئینگلیزی پێی دەوترێت (لاجیک) یان(لۆجیک)".
هەروەها دەڵێت؛ ئەو تەرمانەی کۆتای پاشگری لۆجی دێت وەکو؛ (ئیپستمۆلۆجی، سۆسۆلۆجی) لەزاراوەی لۆگۆس، ئاوەزەوە وەرگیراوە.
“لۆگۆس” چەشنێکی تایبەت لەبیرکردنەوەیە دەربارەی جیهان، کە ڕووداوەکان و دیاردەکان لەچوارچێوەی سروشتی هزر و لۆژیکدا تێتەڕاندن دەکات. “تێتەڕاندنکردن”[] بریتییە لەوەڵامدانەوەی ئەو پرسیارانەی کەمرۆق لەقۆناغە سەرەتاییەکانی هزردا ورژاندویەتی. بەشێوەیەکی تر

بریتیە لەوەڵام دانەوەی ئەو پرسیارانەی بە (بۆ) یان(بۆچی) دەست پێ دەکەن.

“میتۆس” چەشنێکی تایبەت لەبیرکردنەوەیە لەبارەی ڕوداوەکان و دیاردەکان، کە هۆکاری ڕودانی دیاردەکان لەچوارچێوەی “سەروسروشتەوە” تەتەڵە دەکات، بەشێوەیەک هۆکاری ڕودانی دیاردەکان دەبەستێتەوە بەهێزێکی نادیارەوە. ئەم جۆرە بیرکردنەوەیە چەشنێکە لە ئوستورە، یاخود بیرکردنەوەی ئەفسانەیی. کە بریتیە لەچیرۆکێک لەبارەی خودا یان بونەوەرێکی ئەفسانەی لە بارەی سەرچاوەی جیهان.
یان سەرچاوەی جیهان چییە و ئوستورە دەپرسی شتەکان بۆچی وان.
وەکو؛ مار بۆچی دەستی نیە،
یان فڵان بونەوەر بۆچی وایە.
پەیمانی کۆندا بەم شێوەیە وەڵامی ئەو پرسە دراوەتەوە، “کاتێک شەیتان دەچێتە بەهەشت بۆ فریودانی حەوا، لەشێوەی مار ڕۆیشت، بۆیە خودا بڕیاری دا تا جیهان ماوە بێ دەست و لاق بێ”.
٤★(دکتۆر ڕێهەبەر) دەڵێت؛ ئوستورە لەزەمەنێکی پیرۆزی سەرەتایی ڕویداوە و بەدرێژایی ژیان دووبارە دەبێتەوە، چونکە کردەیەک موقەدەسی خودایە و لەزەمان و “شوێن و کاتدا” خالییە.
ڕۆڵام بارت لەبارەی ئوستورەوە دەڵێت؛ “ئوستورە چەشنە ڕاگەیاندنێکە کە هەوڵدەدات مێژوو بکات بەسروشت”.
ئوستورە لەمیتۆسەوە هاتووە. تێبینی؛ ئوستورەکان خالین لەشوێن و کات، بۆیە دەبینین لەناو گەلانی جیهاندا ئوستورەکان دووبارە دەبنەوە. بۆنمونە ئوستورەی باوک کوژی، لە ناو دونیای ئەدەبیاتی یۆناندا دەبینریت کە ئۆدیب باوکی دەکوژێت. هەمان ئوستورە لە ئەدەبیاتی فارسدا دەبینینەوە کە ئوستورەی ڕۆستەم و زوهرابە، یان ڕوداوی لافاوە مەزنەکە کە لەسەرجەم ئوستورەو چیرۆکە ئاینییەکانی گەلاندا دووبارە بۆتەوە.
(ئەلیکساندەر گۆربەڤسکی) لەکتێبی” نهێنی کۆنترین مێژودا” باس لەوەدەکات، کە ئوستورەی ئادەم و حەوا لەپێش کتێبە ئیبراهیمییەکانەوە، لەناو ئەدەبیاتی سۆمەری و هندییەکان باسکراوە.

مێژووی فەلسەفە

هەرکات بەر چەمکی مێژووی فەلسەفە دەکەوین، ڕاستەوخۆ ئاوەز و بیرکردنەوەمان دەچێتەوە بەلای مێژووی (گریک) شارستانییەتی یۆنان. ئەویش بەهۆی ئەوەی بۆیەکەمین جار ئەڕستۆ لەکتێبی میتافیزیک ئاماژەیی بە “تاڵیسی ماڵتایی” کردووە، کە وەکو یەکەمین فەیلەسوف لەمێژووی مرۆڤایەتیدا دەناسرێت و زۆربەی فەیلەسوفان کۆکن لەسەر

ئەوەی فەلسەفە لە تاڵیسەوە دەست پێدەکات. بەڵام ئێمە ناکەوێنە ژێرج□ب□ر و کاریگەری دۆگمانەی مێژووەوە. (تاڵیسی ماڵتایی) جەختکردنەوە نیە، لەسەر بەیۆنانی کردنی (تاڵیس)، بەڵکو لەوەوە سەرچاوە دەگرێت کە چیتر بەشێوەیەکی نوێ بیری لەسروشت کردۆتەوە جیاواز ل□ بیکردنەوەی (میتۆلۆژیا و میتۆس).

٥★ بەپێ سەرچاوە مێژووییەکان تاڵیس (585) زاینی ژیاوە. بەمانایەکی دی لەو ساڵەدا بیرکردنەوەی فەلسفەیانە لەیۆنان سەری هەڵداوە.

بەڵام شتێکی ئاشکرایەو ئارگۆمێنتە مێژووییەکان ئەوەمان بۆ دەسەلمێنن. فەلسەفە ل□ پێش تاڵیسەوە، لەناوچەکانی تری جیهاندا هەبوون، بۆ ئەمەش گەلێک ئارگۆمێنت لە ئاردان، کەڕونی دەکەنەوە ئەو بیرکردنەوە فەلسەفیانەی لەیۆناندا باوبوون، لەناوچەکانی تردا هەبوون. یاخود هاوشانی یۆنانیەکان سەری هەڵداوە، وەکو مەڵبەندەکانی خۆرهەڵاتی لە (هیند و چین و میسر و بابل و ئێرانیەکان).

٦★ ئەگەر (تاڵیس ساڵی 585 پ ز) ژیابێت، ئەوا بوودا ساڵی (500 پ ز) و، کۆنفۆشویس (550پ ز) و، زەردەشت ساڵی (550) ژیاون.

بەڵام لێرەدا پرسیارێکی گرنگ دێتە پێشەوە، بۆچی “فەلسەفە” لە لەشارستانیەتەکانی تردا لەگەشەکردن وەستاو، لە یۆناندا گەشتە لووتکە. ئەمە لەدیدی منەوە سێ فاکتەری سەرەکی هەیە کە ئەمانەن:

یەک: سروشتی یۆنان بەهۆی ڕژێمی کۆمەڵایەتی یۆنان کە لەدایکبوونی دیموکراسی و بەقەولی ٧(هانا ئارێنت):” دەوڵەت شارەکانی یۆنان ڕێخراوێک بووە لە جڤات، کە لەنواندنی کردە و قسەکردنیان لەگەڵ یەکتری دەردەکەوێت و

بەهەمان ئامانج پێکەوە دەژین، بەشێوەیەکی تر دەوڵەت شار بەواتای دەرکەوتن دێت، کە چۆن کەسانێک بۆمن دەردەکەون منیش بەهەمان شێوە دەردەکەوم.”

بەپێ سەرچاوە مێژووییەکانیش دەسەڵاتی دیموکراسی لەیۆنان لەدایک بووە و ئەمەش کەشێکی ئازادی ڕەخساندووە.

دوو: بەهۆی تێنەپەڕاندنی دۆگمەکانی ئایین و نەبوونی ئازادی لەناو گەلانی تردا، بەراورد بەشارستانیەتی یۆنان. شتێکی ئاشکراشە، فەلسەفە هەمیشە یەکانگیرە لەگەڵ ئازادی و لە ژینگەیەک نامێنتەوە ئازادی بۆ ڕەخنەگرتن و بیرکردنەوە فەراهەم نەکات.

سێ: دەگەڕێتەوە بۆ بوونی چەمکی ڕەخنە، کە لە شارستانیەتی یۆناندا ڕۆڵی گرنگی بینیوە.

ئەو قۆناغانەی فەلسەفەی پێدا تێپەڕیون

یەک: قۆناغی (پێش سوکرات) لە سەدەی (حەوتی) پ ز، دەست پێ دەکات تا نزیکی نزیکەی (چوار سەدە) ئەم قۆناغە دەگرێتەوە، کە لە بنەڕەتی بوون و ماهیەتی جیهان دەکۆڵێتەوە
قۆناغی دووەم: قۆناغی فەلسەفەی کلاسیکی یۆنانیە و لەم قۆناغەدا فەلسەفە لە ترۆپکی گەشەکردندایە و دووبەرەی دژبەیەک دەنێ ئاراوە ئەویش (سەفستاییەکان) و (فەیلەسوفانی یۆنان). ئەم قۆناغەش دەربارەی کردە مەڕاڵیەکانی قۆناغی مرۆڤ و ڕژێمی حوکومڕانی و گەردوون و سروشت و پرسە؟فەلسەفیەکانیان وروژاندووە.
قۆناغی سێیەم (سەدەکانی ناوەڕاست) تاریکترین قۆناغی بیرکردنەوەیەو گەشەی مەعریفی چەق دەبەستی ئەویش بەهۆی تێکەڵکردنی فەلسەفە و گونجاندنی لەگەڵ ئایینی مەسیحیدا.
قۆناغی چوارەم: کە لەڕێنێسە دیکارتەوە دەست پێدەکات و لە دەستی هێگڵ دەگاتە لووتکە بە قۆناغی فەلسەفەی نوێ ناسراوە لەم قۆناغەدا جیهانی هزر و زانست شانبەشانی پێشکەوتنی پیشەسازی پێکەوتنێکی مەزنی بەخۆیەوە بینیوەو لەم قۆناغەدا دووڕێبازی گرنگی دژبەیەک سەرهەڵدەدن ئەوانیش (ئەزموونگەرایی و ڕاشیونالیست)، پاشان قۆناغی ئایدیالیزم و ماتڕیالیزمی ئەڵمانی و دواتریش فەلسەفەی مۆدێرن دەتە ئاراوە. هەریەک لەم قۆناغانەش تایبەتمەندی و خەسڵەتی دیاریکراوی خۆی هەیەو پەیوەستە بەو کۆنتێکستە مێژووییەی تێدا دەتە ئاراوەو کاریگەری لەسەر تەفکرین و بیرکردنەوەی مرۆڤ دروست کردووە.

پرسە فەلسەفیەکان چین

- ئێمە هەندێک جار دەپرسین بوون چیە، مرۆڤ چۆن دروست بووە جیهان لەچیەوە هاتەتە بوون، خودا چیە؟

٨★میتافیزیک لقێکی فەلسەفەیە کە وەڵامی ئەم پرسە دەداتەوەو ئەمەش لە تالیسەوە دەست پێ دەکات کە لە بنەڕەتی ئەو مادەیە دەکۆڵێتەوە کەجیهانی لە دروستبووە.

_ ئایا ئێمە دەتوانین چی بزانین ئایا مرۆڤ توانایی زانینی سنوردارە یان دەتوانێ تەواوی نهێنییەکانی جیهان ئەزموون بکات؟

و: لقێکی فەلسەفە بەناوی ئیپستمۆلۆژیا وەڵامی ئەم پرسەمان دەداتەوە، کە لەسوکراتەوە دەست پێ دەکات و لە سەردەستی کانت پەپێر دەگات بە لوتکە. وەکو ئەوەی کانت فەیلەسوفی ئەڵمانی دەڵێت:" من دەتوانم چی بزانم"

-کام ڕەفتاری مرۆڤ باشە ببێتە مایەی پێکەوە ژیان و ئاسوودەیی ئەوانی تر. بۆچی من مرۆڤێکی باشبم
و: فەلسەفەی ئەخلاق لە ئەو بابەتانە دەکاتە ژێرپرسیارەوە لە ڕێگەی پرس و دەرئەنجامەکانیەوە وەڵامی ئەو پرسەمان دەداتەوە.

کام جۆر حوکمڕانی دەبێتە هۆی فەراهەمکردنی ئازادی و ئاسایش و پێکەوە یان. چ جۆرە دەوڵەتێک باشە؟
لقێکی فەلسەفە بەناوی فەلسەفەی سیاسیەوە وەڵامی ئەم پرسانەمان دەداتەوەو لەو بابەتانە دەکۆڵێتەوە....هتد ئەمەجگە لەوەی فەلسەفە یەکێکە لەو ئامڕازانەی دەبێتە (موظاف) دەچێتە پێش هەرناوێکی ترەوە و لەو بابەتانەدەکۆڵێتەوە وەکو(فەلسەفەی زمان، فەلسەفەی مێژوو، فەلسەفەی یاسا، فەلسەفەی زانست، فەلسەفەی فەلسەفەو …هتد).
بەگشتی فەلسەفە هونەری پرسیاکردن و گومان و تێڕامانە بۆ دۆزینەوە و چارەسەری ئارێشەو گرفتەکان تا ژیانێکی شایستەی و هونەریانە بەسەر بەرین.

سەرچاوەکان

١. ڕێبوار سیوەیلی: سۆفستاییەکانی یۆنان ، چاپخانەی هاوسەر هەولێر

٢. هیوا جەلال: سەرەتایەک بۆ فەلسەفەی زمان، دەزگای ڕەنوێن
٣. هەمان سەرچاوە
٤. ڕەهبەری مەحمود زادە: کۆرسی فەلسەفەی ڕۆژئاوا
٥. arne nees: filofiens historie,i, hans reizels forlag : kopen haven,s.26
٦. هەمان سەرچاوە
٧. نامیلکەی فەلسەفەی هانا ئارێنت، و: ئارام مەحمود، دەزگای ئایدیا. 2017
٨. (ت.ز لاڤین) : فەلسەفە بۆ هەمووان، و:ئارام مەحمود.

بەرگریەک لە شکۆ، لە یاسا و لە دادپەروەری.. جەمال کۆشش

گریمان یەک ڕۆژ، بۆ تەنها یەک ڕۆژ، دادگایەکی سەربەخۆ، و بەپێی ستانداردە جیهانیەکانی ئەمڕۆ، پەیڕەو بکرێت لە کوردستانی عێراقدا، ئەوا حکومەتی هەرێمی کوردستان؛ بە سەرۆک و جێگر و دامەزراوە باڵاکانیەوە، بەرگەی یەک سەعات ناگرێت و پێویستە هەڵبوەشێتەوە:

- لەسەر تاوانەکانی شەڕی نێوخۆ، کوشتاری بەئەنقەستی لاوە خوێنگەرمەکانی کوردستان، هەتا هەرزەکار و مێردمنداڵیش.
- لەسەر تیرۆری بەکۆمەڵی نەیارانی سیاسیان، ڕۆژنامەنوسان، ڕکەبەرانی سیاسیان.
- لەسەر دزی و تاڵانیەک کە هەموو بەڵگە و دۆکیومینتەکانی دراون بە پەرلەمان و دەزگای دەستپاکی، کە لەلایەن ئەندامانی باڵای حزبە دەسەڵاتدارەکانی ئێستای کوردستانەوە ئەنجامدەدرێن.
- لەسەر بەشداری لە پلانی قەزەونی لەشکری وڵاتانی بێگانە، لەسەر ڕادەستکردنەوەی ئۆپۆزسیۆنی وڵاتانی سەرکوتگەری دەوروبەر.
- لەسەر ئەشکەنجەی زیندانیان، لەسەر شێوازی قەهراوی و فاشیانەی دەزگاکانی ئاسایش و پاراستن و دژە تیرۆر.
- لەسەر قەلاچۆکردنی ژنان و داڵدەدانی تاوانباران.
- لەسەر ئەنفال، هەڵەبجە، بازرگانی لەگەڵ داعش، قاچاخچیەتی دەرمان و چەک، …
- لەسەر هەڵبەستنی درۆ، نەفرەتی ڕاسیستی، دەسوەردان لە ژیانی تایبەتی تاکەکاندا.
- لەسەر ….

دامەزراندنی دادگا و دامەزراوەی دادوەری سەربەخۆ، ڕوونکاری (شەفافیەت) و ئەڵقەکانی لێکۆڵینەوە و سەلماندنی تاوان و بێتاوانی (بەرائەت)، پێویستی بە شەرعیەتێکی یاسایی دەوڵەت هەیە، کە لەدەرەوەی لەڕابینین و سروشتی دەسەڵاتی ئێستای کوردستاندایە.

سازکردنی سیناریۆی "سیخوڕی" و "تێکدانی ئاسایشی نەتەوەیی"، و پەروەندەسازی بۆ ڕۆژنامەنوسان و هەڵسوڕاوانی خۆپیشاندانەکان، بەکارهێنانێکی دامەزراوەی قەزاییە بۆ فشار و ئەجێندانی سیاسی، ڕاگەیاندنی تاوانباری پێش هەڵدانەوەی پەردەی شانۆگەریەکە گەلێک لە سنوری سزادانی "کەیسی شێروان شێروانی هاوڕێکانی" واوەترە.

بەكارھێنانی پێگەی سیاسی بۆ سەركوتكردنی ڕۆژنامەنوس و ھەڵسوڕاوانی سیاسی و جەماوەری، بەناوی یاسا و بەو تەڵەکە و بیانووە نایاسایيانە، مەترسیترین ھەنگاوە بەرەو دەورانی ھێزی ڕەھای سەركوت. ڕێكخراوەكانی مافی مرۆڤی جیھانی و پارێزەرەكانیان، بەڵگەی پێویستیان بۆ بەتاڵی دادگاكە خستە ڕوو (نەبونی پارێزەر، سەرنگونكردن و دابڕاندنیان لە دونیای دەرەوە، بێبەڵگەیی، گواستنەوەی دادگا، ڕەدكردنەوەی ئیفادە، ئەشكەنجە، تاوانباركردنیان لەلایەن سەرۆک وەزیرانەوە، … پەلەپەلی دادگا و …). سازكردنی ئەم شانۆگەرییەش، بەگەرد پەیوەندی بە دادوەری و دیاریكردنی تاوانبارەوە نییە، ھەڕەشەیە بۆ كۆمەڵگا، بە ڕۆژنامەنوسان و خەڵكی ناڕازی و ئۆپۆزسیۆن دەڵێ ئەوە ببینن.

با بەتەكانی دادگەری و یاساكانی تەشریع و سزا و تاوانەكان، ئاوێنەی ژیان و ماف و شكۆ و ستانداری ژیانی ھەر كۆمەڵگایەكن، (لەگەڵ ئەوەدا پاریێزگاری مافی خاوەندارىیەتی تایبەتی، بنەمای دەستورویاساكانی دەوڵەتی بورژوازی و پیرۆزییەكانیەتی)) بەڵام خەبات بۆ دامەزراندنی سیستەمێكی كراوە و پێشكەوتوی مەدەنی و مافی یەكسانی ھاوڵاتیان ل□ بەرامبەر دادگا، ئەڵقەیەكی گرنگە بۆ بردنەپێشەوەی خەبات لە پێناو جیھانێكی ئازاد و یەكساندا.
ئازادی دەڕبڕین و ھەڵسوڕانی ئازادی سیاسی و مافی دەستھێنانی زانیاری و ئازادییە گشتییەكان، كاریگەرترین ھێزی شكاندنی سیستەمە تۆتالیتارییەكانە و دروشانەوەی خەباتی بزوتنەوەی سۆشیالیستی و ئازادیخوازییە. پارێزەران و دادوەرانی ئازادیخواز، مەشخەلی فراوانكردنەوە و بەستنەوەی ئەم خەباتە بە دەسەڵاتی سیاسی یەوە ھەیە.
خەبات بۆ ئازادی تەواوی زیندانی سیاسی بادینان، ھاوخەباتی لەگەڵ كەسوكاری زیندانیی□كان، لەگەڵ حەسرەت و فرمێسكی مناڵ و دایک و ھاوسەریان، بەشێكە لە بەرگریكردن لە شكۆی مرۆڤ و مافی یەكسان و داد پەروەری.

٢٠٢١-٣-٢٠

دەوری حزبە کوردییەکان لە کارەساتی کیمیابارانی هەڵەبجەدا!.. نوری بەشیر

٣٣ ساڵ بەسەر کارەساتی کیمیابارنی هەڵەبجەدا تێدەپەڕێت و کاریگەری و ئاسەوار و تراژیدیا دژی ئینسانییەکانی ئەم کۆمەڵکوژییە کە راستەوخۆ ئەنجامدەرەکەی رژێمی بۆرژوا ناسیونالیستی بەعس بوو، لەهەر یاداوەرییەکدا بەردەوام دڵ و دەرونی هەموو ئینسانێکی مرۆڤدۆست و ئازادیخواز لە کوردستان و جیهاندا ئازار دەدات.

بەجیا لە کۆمەڵکوژی پێنجهەزار کەس لە ماوەیەکی کەمدا، بەجیا لە دەهەزار بریندراری ئەم کیمیابارانەو بێسەرو شوێنبوونی دەیانی دیکە، یادوەری ناخۆشی ئەم کارەساتە لەلایەن کەسوکاری قوربانیان و میدیاکانەوەو ئاشکرابوونی بەڵگەی نوێ لە شەریکبوونی حزبەکانی کوردایەتی لەو کارەساتەدا دەدرێت بەگوێی خەڵکی کوردستان و کۆمەڵگای مرۆڤایەتیداو برینەکان دەکولێنێتەوە.

بێگومان ئەمە تەنها کارەسات و کۆمەڵکوژییەک نییە کە رژێمی دڕندەی بۆرژوازی بەعس ئەنجامی دابێت، بەڵکو ئەنفالەکانی کوردستان، خاپورکردنی سەدان هەزار دێهات، سەرگەردانی دەیان هەزار کەس و لە زیندان توندکردن و ئیعدامی فەردی و دەستەجەمعی و زیندەبەچاڵکردنی هەزارانی تر کە تا ئێستاش لە ئاستی کوردستان و سەرتاسەری عێراقدا ساڵانە دەیان گۆڕی بەکۆمەڵ دەدۆزرێتەوە، بەشێکی تری تاوانە دژی ئینسانییەکانی ئەو رژێمەیە لە کوردستان و عێراق. هەڵبەت رژێمی بەعس بەهاوکاری دەوڵەتانی بۆرژوازی و هێزە ئیمپریالیستییەکانی وەکو ئەمریکا ئەو تاوانەی ئەنجام داوەو بەناوی ئەوەی کە ئێران بەوکارە هەستاوە پاکانەی رژێمی بەعس و سەدام کراوە لەلایەن دەوڵەتانی رۆژاوای دەستی ئەو کاتەی سەدامەوە. بەڵام لەوە بەئازارتر دەوری حزبەکانی کوردایەتی و ئیسلامییەکانی بەناو ئۆپۆزیسیۆنی بەعس بووە لە ڕودانی ئەم تاوانە کۆمەڵکوژییەدا. ئەمە تەنیا قسەی دەستە و تاقمێکی دیاریکراو نییە کە دژی ئەم حزبانەی ناسیونالیستی کورد بێت، بەڵکو قسەی زۆربەی خەڵکی کوردستان و بەدەیان بەڵگە هەیە لەسەریان و لەهەمووی سەرنجراکیشتر سەران و ئەندامانی حزبەکانی خۆیان پشتڕاستی دەکەنەوە.

بەڵگەکان سەبارەت بە دەوری حزبەکانی کوردایەتی لەو کارەسات و تاوانانەدا!

هیچ شەڕو کێشمەکێشێک بە پاساو و یەکلایەنە نیە! راستە کیمیابارانی هەڵەبجەو پێشتر دەیان شوێنیتری وەک سەوسەنان و بالیسان و شیخ وەسانان و ئەنفال و خاپورکردنی هەزاران دەهات راستەوخۆ رژێمی ناسیونالیستی عەرەبی بەعس بەسەرکردایەتی سەدام حسین ئەنجامیداوە، بەڵام بەپێی بەڵگەنامەکان و شایەدحاڵەکان، حزبەکانی بزوتنەوەی کوردایەتی و ئیسلامیەکانی کوردستان و عێراق دەوریان هەبووە لە ڕوودانی ئەم کارەساتە مەرگبارەدا. ئەوەتا سەرکردەکانی کوردایەتی و ئیسلامیەکان کاتێك کە دەکەونە بەرامبەر یەکتری هەندێك لەڕاستی ئەو تاوانەی یەکتر هەڵدەماڵن کە بەرامبەر بە خەڵك ئەنجامیانداوە.

یەکێتی کاتێك لە رێکەوتن لەگەڵ رژێمی بەعسدا ساڵی ١٩٨٤ بێئومێد دەبێت، بە سەرانی بەعس دەڵێن کە دەستی سوپای کۆماری ئیسلامی دەگرن بەسەر سوپای عێراق و دەیهێنینە کوردستان و ئەوانیش پێیانوتوون ئەمەش کیمیایی دەکەین بەسەر شارەکانی کوردستاندا. ئەوەبوو ئەم حزبانەی بزوتنەوەی کوردایەتی نەک گوێیان بەم هەڕەشانەو دووبارە بوونەوەی کارەساتەکان نەدا، بەڵکو سوربوون لەسەری و دوای کارەساتەکەش خۆزگەیان بە چەندین کارەساتی تری وەک کیمیابارانی هەڵەبجە دەخواست. سەرەنجام بەپێش لەشکریان بە جمهوری ئیسلامی بەناو هەڵەبجە بیانویان دایە دەست سەدامی تاوانبار تا ئەو تاوانە بەوێنەیە ئەنجام بدات. بەسەراحەت و بە بەرچاوی سەدان ئەندامانی یەکێتییەوە جەلال تاڵەبانی لەساڵی ٢٠٠٩ دا لە پلینەمی چوارەمی یەکێتیدا لە سەر کارەساتی کیمیابارانی هەڵەبجە دەڵێت:

نەوشیروان مستەفا بەبێ رەزامەندی سکرتێری گشتی کە فەرماندەی گشتی هێزی پێشمەرگە بوو هەروەها بەبێ رەزامەندی زۆربەی مەکتەبی سیاسی و سەرکەردایەتی یەکێتیش، فەرمانی عەسکەری دابوو بە فەرماندەو هەقاڵانی دەقەری هەڵەبجە، کە وەکو بەشێك لە هاوکەشە عەسکەریەکانی جەنگی عێراق – ئێران هەوڵی رزگارکردنی هەڵەبجە بدەن؛ گوایە بۆ کەمکردنەوەی گوشار بوو بۆ سەر سەرکردایەتی کە رژێم پەلاماری دەدات، بەتایبەتی حکومەت پێشتر هەڕەشەی بۆ ناردبوین کە هەر پەلامارێك لەگەڵ پاسداران بۆ سەر هەر شوێنێك، بە بەکارهێنانی چەکی کیمیایی جوابی دەبێت، تەنانەت گەر شاری سلێمانیش بێت.
نەوشیروانیش لە وەڵامدا دەڵێت: لەو سەردەمەدا کە ئێمە بە دەی شکاو و دەرونی بریندارەوە باسی ئەوەمان ئەکرد چۆن هەوڵی ە”ئازادکردنی هەڵەبجە” بوو بە “کارەساتێکی ئینسانی”، تاڵەبانی بە

هیچ سمینویك وتوویتی: "کیمیابارانی هبج مسلی کوردی برد ناو میدانی نودوتیو… ئاخ ب دووس هبجی تر".

ئم حزبانـی کـوردایتی هر ئمیـان نکـرد ک لاینـک بـوون لکارسـاتی کیمیابـارانی هبجدا، بکـو بـوونهی کـوژرانی نزیکی ٧٠ کس ل پشمرگکانی کم، رکخراوی کوردستانی حزبی کمنیستی ئران ک لو ناوچی بوون، بهی ئوی یکتی لو پیلانی خیان و جمهوری ئیسلامی ئران ئاگاداریان نکردبوونو و غافگیرکران.
سرباری کارساتی هبج، یکتی بسرپرشتی نوشیروان مستفاو ککردنوی هزکی زری پشمرگو سوپای پاسداران برو ککرکوک رشتن ب لدان ل بری نوتکان و ئمش وک کارساتی هبج، ئنفالی ناوچکانی ئو دوروبرو کیمیابارانی تری بدوای خیدا هنا. هموو ئوکاران ل چوارچوی کوتنی یکتی بسرپرشتی نوشیروان مستفا لگ جمهوری ئیسلامی ئراندا ئنجام دراون ک لمانگی ی ١٠ی ١٩٨٦ دا لتاران واژووکرابوو.
دوری حزبکانی کوردایتی هر بوو ناوستو ک دوریان هبوو ل روودانی کارساتی هبجدا، بکو خشیان تاوانیان برامبر بو خک ئنجام داو ک کیمیایی قتوعامی کردبوون.

برای یکک ل قوربانیکانی هبج بناوی مامستا کسار محمد دت: ل کیمیابارانی هبجدا خی و خانوادکی برکوتوون دت: باوکم، دایکم، دوو خوشك، براگورکم و برازایکم ل سای ١٩٨٨ شهید بوون. خوشککم ل کیمیابارانی هبج شهید بوو، بام پشمرگ دستیان بی و بازنکانی دستیان دزی" خوشککم چندین جار خزمتی ئو پشمرگانی کردووو ک هشتاش ل ژیاندا ماون".
ملا بختیار ک ناوبناو کارنامی سرانی حزبکی و حزبکانی بزوتنوی کوردایتی لشاخ و لشار ککم دردخات، ئمجار لسـر کارسـاتی هبج و کارنـامی حـزبکی و پشمرگکـانی یکتی و لپرساوانیان ئاوا دت: ک یادی هبج دکرتو جگ ل فاشیتی بعس، ل ناخمدا برینکیتر دکولتو، ئویش زامی ئو تاوانبارانی ک لکاتی مرگساتکدا بناو شارکدا گاون و ترمیان هداوتوو ملوانک و ئنگوست و سعاتی دستی ژنکانیـان ککـردتو، دسـتی تاوانیـان بـردت گیرفـانی قوربانیکان و پارکانیان دزیوو.

ملا بختیار ل درژی قسکانیدا دت ل خکی باو پکراوم

بیستووە کە تاوانباری وا هەیە کە هەشتا لە ژیانیشدا ماوە پەنجەی ئاوساوی دەستی ژنانیان بڕیووە، هەتا ئەڵقەو ئەنگوستیلەکانیان ببەن. ماڵانیان تاڵان کردووە و لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا فرۆشتویانە. لەم تاوانبارانە هەیە کاربەدەست و پلەی سەربازی گەورەیان هەیە! من ئەستاش قسەیان لەگەڵ ناکەم!!

سەرباری ئەمە حزبەکانی کوردایەتی بوونە پەناگەی هەموو ئەو تاوانبارانەی سەر بە ڕژێمی بەعس کە دەوریان هەبوو لە تاوان و کۆمەڵکوژی و کیمیاباران و ئەنفالی خەڵکی کوردستاندا لەپاڵ هێزە سەربازییەکانی بەعس. بەشێکی بەرپرسانی فەوجە خەفیفەکان دواتر بوونە سەرکردەو بەرپرسی هەرێمەکە لە پارتی و یەکێتی و قوربانییەکانی هەڵەبجەو ئەنفالیش لە بێمافی و هەژاری و پەراوێزخراندا ڕاگیراون و ئازاری یادەوەرییەکان و نەخۆشییەکانی دوای ئەو کارەساتەو ئازاری بینینی تاوانباران لە پۆستی بەرزی حزبی و حکومیدا، ژیانیانی تاڵ و سەخت و پڕ ئازار کردوە.

ئومێد بەڕێکەوتنی هەرێم و بەغدا سەرگەردانییە! .. عوسمانی حاجی مارف

ماوەیەکە هەواڵی میدیاکان سەرقاڵی دانیشتنەکانی نێوان هەرێم و بەغدان، ئەو گفتوگۆو دانیشتنانەی کە نە سەرەتاکەی لە بیری خەڵکیان و خەڵکدا ماوە و نە دەزانرێت کۆتاییەکەی کەی ڕادەگەیەنرێت. ڕۆژانە لە هەواڵەکاندا دوای چەندین جار لە گەیشتنی شاندی هەرێم بە بەغداو پاشان گەڕانەوەیان بە دەستی بەتاڵ، ئەوە ڕادەگەیەنرێت کە بەم زووانە هەردوولا ڕێک دەکەون، گوایە تەنها چەند خاڵێک ماوە بڕیاری لەسەر بدرێت. بەڵام بە ڕۆشنی دەبینین ئەو بەندانەی کە ماون و دواتر لە دانیشتنەکانی تردا قسەی لەسەر بکەنەوە، نیشانەکانی ئاڵۆزی و بارگرژی هەتاهەتایی پەیوەندی نێوان هەرێم و بەغدا نیشان دەدات، چونکە کێشەی پشکی بودجەو ڕێژەی ناردنەدەرەوەی نەوت و نەخشەو پلانی داهاتوی سنورەکان و نفوزو ناوچەگەرێتی و هێزی سەربازی..هتد هیچ کات نەیتوانیوە خاڵی هاوبەشی دانیشتن و

ڕێکەوتنەکان بێت و نابێت.

مەسەلەیەک کە پێویستە جێگای سەرنجی جدیمان بێت ئەوەیە کە ئاخۆ لەدەرەوەی چاوی هێزە میلیشیاکانەوە تا چەندە چاوەڕوانی پێویستە بە ئەوەی بزانرێت ئەگەری ئەوە هەیە ئەنجامی ئەم سەوداومامەڵەیە ئەنجامەکەی ڕێکەوتن دەبێت یا رێنەکەوتن؟ گەر بەهەر ئەنجامێک بگات تا چەند پەیوەندی بە بەرژەوەندی خەڵکی هەژارو نەداراوە هەیە؟

ماوەی ٣٠ساڵە لەدەسەڵاتی بزوتنەوەی کوردایەتی لە هەرێمدا کە پڕە لە ئەزمونی دەسەڵاتی میلیشیایی و مافیایی و تاڵانی، دەست بەسەراگرتنی سەروەت و سامانی کوردستان، دابەشکردنی کوردستان بە زۆنی زەردو سەوز، شەڕی ناوخۆو ماڵوێرانی و کارەسات،…هتد. نمونەی سەپاندنی ئەوپەڕی ناجێگیری سیاسی و نائارامی و نائاسودەیی بووە. دامەزراندنی دەسەڵاتی بنەماڵە و نیشاندانی چەندین دەورە لە حکومەتی کارتۆنی و بێدەسەڵاتی پەرلەمانیە، بە دابەشکردنی رێژەی ئەندامانی کابینەی پەرلەمان و وەزارەتەکان لە سەر بنەمای تەوافقی پێشوەخت بە گوێرەی هاوسەنگی هێزی حزبەکان، باشترین نمونەن بە حاڵیبوون لە بزوتنەوەی کوردایەتی کە خاوەنی چ جۆرە ئەزمونێکی قەیراناوی و پرشکست و نائینسانی و تاڵانچی و مافیایین، ئەهلی پێکهێنان و دامەزراندنی دەوڵەت نەبوون و نین، پاشکۆبون بە بەرژەوەندی سیاسی ووڵاتانی زلهێزی دنیا و ووڵاتانی ناوچەکە مانای ئەوپەڕی شەهامەت و ئەرکی “نیشتمان پەروەریانە”.

هێزە میلیشیاکانی بزوتنەوەی کوردایەتی کە بەهۆی پاشکۆبونیان و پەیوەستبونیان بە بەرژەوەندیە سیاسیەکانی ئەمریکاو بەرژەوەندی ووڵاتانی ناوچەکە بونەتە خاوەنی دەسەڵاتی سیاسی لە کوردستاندا، هەر بەهەمان پاشکۆ بون و پەیوەست بونەوە لە ساڵی ٢٠٠٣وە دەرگیر بون، یەکەم بەشەراکەتیان لە پێکهێنانی حکومەتی عەراق و چوونە پاڵ هێزە شیعەکان و بەهێزکردنی ئاگری شەری تائفی. دووەم مامەڵەکردنی کێشەکانیان لەگەڵ حکومەتی بەغدا، بە هەمان پرۆسەی بەرژەوەندیە سیاسیەکانی ئەمریکاو ووڵاتانی ناوچەکە و هێزە میلیشیا ئیسلامی و تائیفیەکان دەوریان دیوە و سودێکی زۆرتریان لە کەڵەکەی سەرمایەو جەردەیی و تاڵانی و گەندەڵی وەرگرتووە. سێیەم دەورێکی پێشڕەوانەیان دیوە لە خەستکردنەوە ناجێگیری و گێژاوی سیاسی لە عەراقداو لە هەمانکاتدا زیاتر سپاردنی کوردستان بە چارەنوسێکی نادیار.

بە مانایەک بەدوای شەڕی کەنداوو دوای ڕوخانی حکومەتی بەعس و تا

ئەستا، عێراق و کوردستان بونەتە مەیدانێک بە شەڕو ئاڵۆزی نێوان هێزە میلیشیاکان و دەخالەتی راستەوخۆی وڵاتان کە نە جێگیری سیاسی مانایەکی هەیە، نە دەتوانرێت حکومەتێکی ناوەندی یەکلایی کرێتەوە، وڵاتێکی پارچە پارچەیە، کە کاریگەری کێشمەکێش و دەخالەتی بەردەوامی ئەمریکا و ئێران و تورکیا..هتد واقعیەتێکە تەنها هاوسەنگی هێزە کە پەیوەندی و نفوزی هێزە سیاسیەکان دیاری دەکات و ئاڵوگۆڕیان پێدەکات و کاریگەری لەسەر هاوکێشەی سیاسی عێراق و کوردستان و بەرژەوەندی دەسەڵاتەکانیان دەبێت، بە جۆرێک مسۆگەری مانەوەو سودی پاشکۆبونیان بە وڵاتانی ترەوە دەڕەخسێت، لە هەمان کاتدا هیزە سیاسیەکان دەکەونە ناو چوارچێوەی سەوداو مامەڵەیەکەوە کە هیچ جۆرە کەرامەت و بەهایەکی ئینسانی ناهێڵنەوە، تا ئەو ئاستەی سەرکردەکان نزمترین ئاست لە ریسوایی و سوکایەتی لەسەر خۆیان حزبەکانیان قەبوڵ دەکەن.

گەر بمانەوێت زیاتر ئاماژە بەم خاڵە بدەین بە نمونە ئەوە باش دەبینین کە ئاڕاستەی پارتی بۆ ڕێککەوتن لەگەڵ بەغدا جیاوازە لەگەڵ ئاڕاستەی ڕێککەوتنێک کە یەکێتی دەخوازێ لەگەڵ بەغدا بیکات، مامەڵەو خواستی پارتی لە ئیمکانات و مەوقعیەتی هاوسەنگی هێزەکەیەوە گرانترو زیاترە لە یەکێتی، چونکە مەوقعیەتێک لە لاوازی هاوسەنگی هێز کە بەسەر یەکێتیدا سەپینراوە ئامادەی ملکەچی هەر جۆرە ڕێککەوتنێکە لەگەڵ بەغدا گەر بۆی بلوێت، بە ناوی پەیوەندی سەربەخۆو لامەرکەزیەوە، بەڵام لە بەرژەوەندی بەغدا نیە ئەو ملکەچیەی یەکێتی قەبوڵ بکات، بەڵکو گەر بەغدا بۆی بگونجێت هەوڵ ئەدات ئەو ملکەچیە بکاتە ناچاریەک بەسەر پارتیدا، بۆیە دەبینین لە دانیشتنەکاندا زیاتر پێداگری لەسەر ئەو خاڵانە دەکرێت تا پارتی ٢٥٠هەزار بەرمیل نەوت و کۆنترۆلی خاڵە سنوریەکان و داهاتەکانی ڕادەستی بەغدا بکات، ئەوکات بەغدا پابەند دەبێت بە دانی ڕێژەی ئەو داهاتەی دەبێت بدرێت بە هەرێم، مانای هەرێم بەلای بەغداوە یانی پارتی و تورکیا!، بەلای پارتیشەوە بەغدا یانی شیعەو ئێران! هەر لەم واقعیەتەوەیە کە ئەتوانین ئەو بۆچونەی باوەڕی بەیەک ڕیزی کورد هەیە وەڵام بدەینەوە و بڵێین خۆتان فریو مەدەن و لەخەوو خەیاڵیشدا بیر لەو یەک ڕیزیە مەکەنەوە، ڕێگای کۆتاییهێنان بەم دەسەڵاتە و دامەزراندنی دەسەڵاتی خەڵک ئاسانترو کارسازترە.

بۆیە؛ یەکەم هەر جۆرە چاوەڕوانیەک کە تروسکاییەک لە جێگیری سیاسی نیشان بدات جگە لە چەواشەکاری مانایەکی تر نا بەخشێت، ڕێککەوتن یان ڕێک نەکەوتن تەنها کێشەی نێوان هێزە میلیشیاکان خۆیانەو پەیوەندی

بە چارەنوس و باشبونی ژیان و گوزەرانی خەڵکەوە نیە. دووەم تەواوی سەوداو مامەڵەکانیان لە نێوان یەکدا بەڕێکەوتن یا ڕێنەکەوتن هەمووی کاتیەو لەهەر ئاڵوگۆڕێک لە هاوسەنگی هێزیاندا دۆخێکی تر بەخۆیەوە دەبینیت. سێیەم مەسەلەی بنەڕەتی بونی تەواوی ئەو هێزە میلیشیایانە لە کوردستان یا لە عێراقدا، جا بەناوی حکومەتی هەرێم وە یان حکومەتی بەغداوە بێت، پارێزەری ئەوپەڕی دۆخی دڕندانەی سەرمایەداری و کۆڕەکەی سەرمایەن، داڕێژەری نەخشەی بەردەوامی ئەوپەڕی کاری هەرزان و تەشەنەی هەژاری و نەداری و برسێتین، نائینسانی و بێدەربەستن بەرامبەر ژیانی کرێکاران و خەڵکی زەحمەتکێش و پێداویستیەکانیان.

جگەلە کۆتایی ئەم دەسەڵاتەو بەرپابونی شۆڕشێکی کۆمەڵایەتی بۆ دابینکردنی ئازادی و یەکسانی، هەر چاوەڕوانیەکی تر سەرگەردانی و ئومێدێکی بێ هودەیە.

٢٤/٣/٢٠٢١

خوێندنەوەیەک بۆ سەردانەکەی ئەم دواییەی پاپای ڤاتیکان بۆ عێراق وکوردستان*.. عەبدوڵا ساڵح

لەژێر دروشمی، (ئێوە هەموتان بران، کۆووتەیەکی ئینجیلە)، ڕۆژی (٥-٣-٢٠٢١) پاپای ڤاتیکان، فرانسیسی یەکەم، بەسەردانێکی فەرمی بۆ ماوەی (٤) ڕۆژ گەیشتە عێراق، ئەمەش یەکەم جارە لەمێژوودا پاپێک بێتە ئەم ووڵاتە، هەروەها یەکەم سەردانی پاپایە بۆ دەرەوەی ڤاتیکان دوای بڵاوبونەوەی پەتای کۆرۆنا.

پاپ لەم سەردانەیدا، جگە لە بەغدا و دیداری گەورە بەرپرسانی عێراق، سەردانی مەرجەعی شیعەکان، عەلی سیستانی کرد لە نەجەف، و چووە کۆنە شاری ئوور لە پارێزگای زیقار، کە گوایە مەڵبەندی "برایم پەیامبەر" بووە و هەرسێک ئایینەکە؛ جولەکە، کریستیان و

موسڵمان بە "باوکە گەورەی پەیامبەران"ی خۆیانی دەزانن، هەربۆیە مەبەستی بوو بایەخی مێژوویی و شارستانییەتی ئەو ووڵاتە دەرخا و پەیامێک بدا کە سەرچاوەی هەرسێک ئایین یەکە. دواتر سەردانی پارێزگای نەینەوای کرد، کە لەسەر دەستی داعش بەشێکی زۆری وێران کرابوو، ئەمجا هاتە کوردستان و لە یاریگای فرانسوا حەریری لە هەولێر ڕێوڕەسمێکی نزا و نوێژی بەرپاکرد بە بەشداری نزیک لە دە هەزار کەس و دواتر عێڕاقی جێهێشت.

ئەم سەردانەی لە کاتێکدا بوو کە بە بەردەوامی باری ئاسایش و ئارامی عێڕاق ڕۆژ لە دوای ڕۆژ بەرەو خراپتر دەچوو ئێستاشی لەگەڵ بێ، ڤایرۆسی کۆرۆنا تا دێت زیاتر بڵاو دەبێتەوە، بەغدا بەهۆی زاڵ بوونی دەسەڵاتی میلیشیا شیعەکان، شوێنێکە مەترسیدار و ئاسایشی تیا نیە، ناوچەی سەوز لەژێر موشەک بارانداییە، داعش خەریکی سەرهەڵدانەوەیە، بەڵام هەموو ئەو مەترسیانە نەیانتوانی ببنە بەربەست بۆ ڕێگری لەم سەردانە.

کەواتە پاپ بۆ لەم بارودۆخەدا ئەم سەردانەی ئەنجامدا؟! ئایا نێردراوە بۆ عێڕاق؟ یاخود ئارەزوومەندانە خۆی ملی لە چەقە خشاندوە و بەرەو مەترسیەک هەنگاوی ناوە کە ڕەنگ بوو لەم سەردانەیدا بۆی بێتە پێش؟ تەنانەت شێخی ئەزهەر (أحمد الطيب) ئەم سەردانەی وەک هەنگاوێکی بوێرانەی پاپا باس کرد! ئەمە ئەو بابەتە و ئەو پرسیارەیە کە هەوڵ دەدەم لەم باسە کورتەدا تیشکێکی بخەمەسەر و وەڵامەکەی وەرگرمەوە.

دەزگا زەبەلاحەکانی میدیای نێودەوڵەتی، بەر لەو سەردانە، ویستیان پڕوپاگەندەیەکی وا بکەن کە گوایە سەردانەکی "ڕوحیە" و دوورە لە سیاسەت، بەڵام پەیامەکانی پاپا، لە یەکەم هەنگاویدا لە ناو خاکی عێڕاق، پێچەوانەی ئەم ئیدعایە دەرچوون، مەبەست و مەرامی سەردانەکە، کتومت سیاسی بوو، بەڵام لە قاوغێکی "ڕوحی"دا، سیاسی بوونی ئەم سەردانە لە یەکەم پەیامی پاپادا دەردەکەوێ کە دەڵێ: (با تفەنگەکان بێدەنگ بن)، (با ئایین لە پێناو ئاشتی و برایەتیدا بێ)، (وەستانەوەی کۆمەڵگای بەشەری دژی نایەکسانی ئابوری)، (بەرەو ڕوبونەوەی گەندەڵی و خراپ بەکارهێنانی دەسەڵات)، ئەمجا داوا لە کۆمەڵگای نێودەوڵەتی دەکا بە کۆمەگ لە پێناو (بەرقەراری ئاشتی لە عێڕاق و خۆرهەڵاتی ناوەڕاست).

ئەم ڕاستیە، ئەگەرچی بەشێک لە کریستیانەکان دانی پێدانانەن، بەڵام ناکرێ بڵێین پاپ تەنیا بەنوێژێک یا نزایەک و بەسەرکردنەوەیەک ئەم گەشتەی کردوە وخۆی توشی ئەم مەترسیە کردوە. شایانی وەبیرهێنانەوەیە کە پاپا، جگە لە پێگە ئایینیەکەی، سەرەکی دەوڵەتێکیشە کە باڵوێزخانەی لە زووربەی زۆری ووڵاتانی جیهاندا

هەیە، بۆیە ئامانجە سیاسییەکانی ئەو سەردانە، ناتوانێ تەنیا لەژێر قاوغی (ڕوحی)دا پەردەپۆش بکرێ. لە ڕاستیدا ناوبراو لەو سەردانەیدا بە شوێن کۆمەڵێک ئامانجەوە بوو کە دەکرێ ئاوا کورتیان بکەینەوە:
یەکەم، هاتوە مەڕی کریستیانەتی لە عێراق و کوردستان بدا و مێژوو بخاتەوە بەر چاوی هەمووان و بیریان بهێنێتەوە کە ئەوان؛ (کلدان، ئاشوری و سریانی)، کۆنترین پێکهاتەی نەک تەنیا ئەم دوو شوێنە، بگرە هی سەرتاسەری ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستیشن، هەر بۆیە ساحیب ماڵن و کەس ناتوانێ وەک میوان حیسابیان بۆ بکا و نابێ جێپێیان لەق بێ و هەر هەنگاوێک بنرێ بۆ داڕشتنەوەی دووبارەی نەخشەی سیاسی عێڕاق دەبێ ڕۆڵ و نەخشی ئەوان، جێگای دیار و بەرچاوی هەبێ. بەکورتی گیان بخاتەوە جەستەی کریستیانەتی، بەتایبەت کە لە سەردەمی دەسەڵاتی داعشدا گورزێکی دەندانەی بەرچاوی بەرکەوت.
دووەم، پاپا، وەک "گەورە مەرجەعی کریستیانەکان" دانی نا بە "مەرجەعیەتی شیعە" لە نەجەف وەک مەرجەعێکی باوەڕ پێکراو، وە بە ڕەسمی دەریخست (نەجەف) لای ئەوان زیاتر بەهادارە تا (قوم)، کە سیاسەتەکانی ڕووەو پاوانخوازییە و بەرەو پێکهێنانی هیلالی شیعی ملدەدەن، ئەمەش دەکرێ وەک داکوتانی بزمارێک لە نێوان هەردووک مەرجەعیەتدا هەژمار بکرێ، شایانی باسە هەمان پاپا لە شوباتی ساڵی (٢٠١٩)دا نامەیەکی لەگەڵ "گەورە مەرجەعی سونییەکان"، شێخی ئەزهەر، مۆر کرد لەژێر ناونیشانی (نامەی برایەتی مرۆڤایەتی لە پێناو ئاشتی جیهانی و پێکەوە ژیان).
سێیەم، پاپا بەم سەردانەی، بە ماوەی چوار ڕۆژ عێڕاقی کردە خۆراکێکی بەرچاو و کەم وێنە لە دەزگا کانی ڕاگەیاندندا، لانی کەم لای زیاتر لە ملیارێک ئینسان کە پەیڕەوی ڤاتیکان دەکەن، ئەمەش بەخۆی وەک پشتیوانییەکی بەرچاو بۆ دەسەڵاتدارانی عێڕاق و کوردستان هەژمار دەکرێ، هەر بۆیە بەم بۆنەوە، یەکسەر، دوای کۆتایی سەردانەکە، وە بەمەبەستی دروێنە کردنی دەستکەوتە سیاسییەکانی ئەم سەردانە، مستەفا کازمی سەرۆک وەزیرانی عێڕاق، بانگەوازی کۆبونەوەی بەرفراوانی هێزە "نیشتمانییەکانی" ڕاگەیاند بۆ ئاشتی و تەبایی و پێکەوە ژیان، هەردووک بارزانیش "لەببەیک"یان بەم پەیامە گوت! ئەمەش وەک هەوڵێک بۆ دەرباز بوون لەو تەنگژە قووڵە ئابورییە، سیاسییە، کۆمەڵایەتیەی هەردووک دەسەڵات تێی کەوتون لە ئەنجامی ئەو ناڕەزایەتییە جەماوەرییە بەر فراوانەی کە ڕۆژ بەڕۆژ دژی هەردووک دەسەڵات لە برەو دایە.
دامەزراوە ئایینییەکان، بەدرێژایی مێژوو؛ یا خۆیان دەسەڵاتێکی سەرکوتگەر بوون، وە یا لە خزمەت دەسەڵاتە سەرکوتگەرەکاندا بوون،

بەم بەستی پارێزگاری لە تەختوتاراجی ئەو دەسەڵاتانە، لەو ئاڕاستەیشدا ڕۆڵی سەرەکیان گێڕاوە وەک یەکێک لە سێکتەرەکانی سەرخانی کۆمەڵە کە بەردەوام سیاسەتەکانیان لە خزمەت مانەوەی سیستمی زاڵی ئابوری دا بووە کە ژێرخانی کۆمەڵگەیە، مێژووی هیچ کام لەو ئایینانە ئەوەمان پێناڵێ کە ئەوان، وەک ئەوەی لافوگەزافی پێوەلێدەدەن، لە خزمەت ئارامی و ئاسایش و پێکەوە ژیاندا کاریان کردبێ. ئەگەر بانگەوازێکی لەم جۆرەشیان ڕاگەیاندبێ، ئەوە تەنیا بەم بەستی فریودانی خەڵک بووە. بەردەوامیش، تا ئەو شوێنەی دەسەڵاتیان بڕی کردبێ، کوتکی دەستی چەوسێنەران بوون وە یا خۆیان چەوسێنەر بوون. دامەزراوەی ئایینی ئەمڕۆی ڤاتیکانیش میراتگری ئەو مێژووە خوێناوییە کە کەنیسە بە درێژایی مێژووی دەسەڵاتی، لە سەدەکانی ناوەڕاستدا ئەنجامیداوە، ئەوەی ئەمڕۆ ئەم دەسەڵاتە ئایینییەی خزاندۆتە ڕوبەرێکەوە کە لە کیلۆمەترێکی دووجا کەمترە و دانیشتوانەکەی لە چەند سەدەک تێپەڕ ناکەن، ئەگەرچی هەژمونی فیکریشی بەربڵاو بێ، ئەوە خەبات و تێکۆشانی جەماوەری کرێکار و زەحمەتکێش و ئازادی خوازی ئەو وڵاتانە بووە کە تەوقی ئایینیان لە ملی خۆیان داڕنیوە و بەرەکی ئایینیان گرتوە و فڕێیان داوەتە ناو شوێنە ئاساییەکەی خۆی کە کەنیسە و دەسەڵاتی ئەویان لە ناو کۆمەڵدا تا ئەندازەیەکی بەرچاو کۆتا کردوە، ئەمە جگە لە پێشکەوتنی زانست و زانیاری کە بەردەوام بۆتە مایەی پوچەڵکردنەوەی خوڕافاتی ئایینی و پاشەکشەکردن پێی.
ئەگەرچی دامەزراوەی ڤاتیکان لە ئێستادا لە ژێر پەردەی "مرۆڤ دۆستی" پەیامی خۆی ڕادەگەیەنێ و پاپا وەک ئاشتیخوازێک خۆی وێنا دەکا، بەڵام هەموو ئەو هەوڵانەی ئەم دەزگایە، لە دوا شیکردنەوەدا، بەردەوام لە خزمەت مانەوەی سیستمی زاڵمانەی سەرمایەداری دایە و لەهەوڵی برەودانە بەم شێوازە لە دەسەڵات و ژیان و گوزەران.

———

(١) ڤاتیکان بچوکترین دەوڵەتی جیهانە، دەکەوێتە باکووری ڕۆژئاوای ڕۆما پایتەختی ئیتاڵیا. ڕووبەرەکەی (٠،٤٤) کیلۆمەتر دووجایە و دانیشتوانەکەی، بەگوێرەی سەرژمێری ساڵی (٢٠٠٤)، تەنیا (٩٢١) کەسە. لەساڵی (١٩٢٩)دا لە ئیتاڵیا جیابۆتەوە و بۆتە قەوارەیەکی سەربەخۆ. زمانی ڕەسمی ڤاتیکان لاتینیە، خاوەنی ڕادیۆ و تەلەفزیۆن و ڕۆژنامە و گۆڤاری تایبەت بە خۆیەتی. [لە ئینسایکلۆپیدیای ئازادی (ویکیپیدیا)وە وەرگیراوە].

ناوەڕاستی ئازاری ٢٠٢١

کتێبی ژنە پیشەوەرەکانی کۆیە (1900 – 2015)ی فازیل شەوڕۆ

ئەم کتێبە (144) لاپەڕەیی قەبارە نیو (A4)ە و بە پشتبەستن بە چەندین سەرچاوە، باسی ژن و پیشەوەری و پانۆرامای ژیان و گوزەرانی لە کۆیەیی جاراندا دەکات. بە وردی ڕیزبەندی (72) پیشەی کە ژن لە ئەنجامیانداوە لەگەڵ ناوی پیشەوەرەکان باس دەکات. ئەم کتێبە یەکەمین توێژینەوەی ئەنتروپۆلۆژیی پیشەوەریی ژنان لە کوردستان دادەندرێت. مامۆستا عەبدولکەریم شێخانی پێداچوونەوەی بۆ کردوە و دکتۆرە عەتیە حەمە سەعید پێشەکی بۆ نووسیوە و لە خەرجی نووسەر لە چاپخانەی شەهاب لە هەولێر چاپکراوە.

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن …

https://dengekan.info/wp-content/uploads/2021/03/FazilShawro_Koya.pdf

---

مروارییەکانی ئەوین.. مرواری چوارەم.. شیعر: ستیڤان شەمزینی

ماچێکت ئەکەم بە لێوەکانتەوە بمێنێتەوە
کاتێ پێدەکەنیت
ماچێکت ئەکەم بە پێڵوتەوە بمێنێتەوە
کاتێ فرمێسک ئەڕێژی

دڵتەنگییەکانت
بۆ ئەکەمە گوڵدانێکی پڕ کریستاڵی بزە
تابلۆی شادییەکانیشت
بۆ ئەگرمە چوارچێوەی هەتاو

چرپاندنم بە گوێی ئازارەکانما
چیتر نامەوێ سروودی بێ تاقەتی بڵێمەوە
نامەیەکم بۆ نووسیت کە بێیت و
بە ڕەنگە تۆخەکانی پێکەنین نۆژەنم بکەیتەوە

قەدیسێکم لە پەرستگای رووخاوی دڵدا
تەرانیمە بۆ تەنهایی ئەخوێنمەوە
عارفێکم کونجی مەیخانەم گرتووە
بیر لە سووتانی رەزی رۆحم ئەکەمەوە

چ هەقیقەتێکە کە ماتماتیکی عەشقمان ئەوەیە:
من لەگەڵ تۆ یەکسانین بە یەک؟
چ درۆیەکی زلە فیزیای دابڕان
منی مەجنوون لەگەڵ تۆی لەیلا ئەکاتە دووان؟

خۆم بدەمە بەر شنەبا یان گێژەڵووکە
هەر کامیان بێت دەمهێننەوە بەردەم تۆ!
خۆت بدەیتە دەست رەشەبا
یا رووبارێکی پۆستەچی ئەتخەنەوە سندووقی دڵم

هێندە سەیری ئاسمانم کردووە
باران غیرە ئەکات ئاشقی کام ئەستێرە بووم
هێندەم شیعر بۆ نووسیووی
قەڵەم لە دوورەوە ئەتناسێ و ئیرەییت پێ ئەبا

چیرۆکی ژوانمان کەوتە ناو
دەفتەرە خۆڵەمێشی□کانی بیرەوەریی
حکایەتی ماچەکانمان کەوتە نێو
گەرووی بێروونی وشکە ساڵی

بە زمانی نیگا پێت وتم
خۆشەویستیت رژاوەتە نێو هەستم
بە زاری دڵ پێم وتی
ژنێک لە بنەچەی گوڵ بووەتە قیبلەم

خەیاڵیش بێت
هەر لە کیشوەری عەشقتا بەیداخ هەڵئەکەم
خەونیش بێت
دەرگای ئەو خەونە وەنەوشەوییە لەخۆم دائەخەم

ئەگەر ئەوینت گڕ و ئاگریش بێت
ئەبمە ئاگربازترین پیاو
ئەگەر عەشقت رووباریش بێت
ئەبمە خنکاوترین مەلەوان

تۆم لە شاری مۆم و رووناکی و
لە کوچەی عەشق دۆزی□وە
منت لە مەملەکەتی شیعر
لە هەڵبەستی سووتاندا ناسی

کەنار رووباری راین